

pályáján

szerepe a Tanácsköztársaság bukásában

C A MAGYAR SZEMLE KATONAÍRÓJA:

JULIER FERENC

N: Nagy István Lilió

Julier Ferenc, a Magyar Szemle egykori katonai szakírója, a 20. századi magyar hadtörténelem jellegzetes, legendákkal övezett alakja, akinek életútja jól szemlélteti az első világháború utáni Magyarország politikai történéseit. Az Osztrák–Magyar Monarchia vezérkari tisztjéből a Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének vezérkari főnökévé, majd a konszolidáció időszakában széles körű írói munkásságot folytató, elméleti szakemberré lett katona a korszak magyar tisztikarának politikai, szakmai életútját követte, amelyben elsődleges szerepe magának a katonai szakmának volt. Ez határozta meg életének első és utolsó évtizedeit, de ez szabta meg tevékenységét azokban a hetekben is, amikor Stromfeld Aurél utódjaként a magyar Vörös Hadsereg élére került. A történelem fintora, hogy éppen e szakmaiság szolgáltatott okot arra, hogy 1919 után a baloldali ideológia árulással vádolta, ám ugyanakkor ez tette számára lehetővé azt is, hogy a két világháború közötti Magyarország katonai szakmai és hadtudományi életében meghatározó szerepet töltsön be. Julier Ferenc munkásságát vizsgálva tehát mindenképpen két kérdéskörrel kell foglalkoznunk: a Tanácsköztársaság hadügyében betöltött szerepével és azzal a hadtudományi tevékenységével, amelynek jelentős része a Magyar Szemléhez kötődik.

Vezérkari tiszt a Vörös Hadsereg élén

Julier Ferenc életének, működésének feldolgozását eddig sem a magyar történet-, sem pedig a hadtudomány nem végezte el. 1919 előtti pályafutásáról szinte semmit sem tudunk. A Magyar Tanácsköztársaság történetével foglalkozó baloldali, történeti, hadtörténeti szakirodalom még a Vörös Hadseregben betöltött szerepével is csak érintőlegesen foglalkozott, rendszerint abból a szempontból, hogy Stromfeld Aurél lemondása után, vezérkari főnökként, milyen kapcsolatot tartott fenn a Szegeden szerveződő ellenforradalmi erőkkal. Az 1989-ben hazánkban lezajlott rendszerváltást megelőző években és közvetlenül azt követően az akkori Csehszlovákiában élő magyar történész, Fogarassy László tett kísérletet arra, hogy Julier Ferenc személyét, tevékenységét reálisan értékelje, ám néhány részadat és Julier *Ellenforradalmi lélekkel a Vörös Hadsereg élén (1919-ben)* című emlékiratának publikálásán ő sem jutott tovább.¹ Fogarassy László, aki életének nagy részét a Tanácsköztársaság honvédő harcainak kutatásának szentelte, még az 1940-es évek elején több alkalommal is levelet váltott Julier Ferencsel, és e dokumentumok tartalmára *A magyarországi Tanácsköztársaság katonai összeomlása* című művében utalt is, bár azokat – nyilván politikai okokból – teljes terjedelmükben nem publikálhatta.² Fogarassy László 1994-ben bekövetkezett halála és a téma kényes volta miatt a Julier Ferenc személyével kapcsolatos kutatások leálltak, ma folytatásra várnak.³

Julier Ferenc 1878. október 10-én Nagyváradon született, ahol apjának vendéglője volt. A polgári család fiát a Ludovika Akadémián taníttatta, ahol 1897-ben gyalogsági hadapród-tiszthelyettesként végzett, kitűnő eredménnyel. Ezt követően a 3. honvéd gyalogezredhez került és 1898-ban itt is léptették elő hadnaggyá.⁴ Ezt követően

különböző csapatoknál szolgált, majd a felsőbbtisztii tanfolyam és a bécsi királyi hadiakadémia elvégzése után, 1910-ben vezérkari százados lett. A világháború idején a 11. lovashadosztály vezérkari főnöke volt, majd 1916–1917 között a magyar Honvédelmi Minisztériumban szolgált, ezt követően pedig 1917-től Bécsbe került, ahol a fegyveres erők pótlásügyi főnökségén kapott beosztást. 1918 októberében már vezérkari alezredesként járt szolgálati úton Budapesten. Itt érte az őszirózsás forradalom, és Julier Ferenc életének e pillanata volt az, amikor a politikai események sodrába került.

Az első világháborúba belefáradt, a minden emberi képzeletet felülmúló háborús veszteségek hatására békét áhító ország 1918 októberére szembesült a háború elvesztésével. Az „Ó, béke! béke! legyen béke már! Legyen vége már!” érzésével utcára vonuló tömegek nyomására és az Osztrák–Magyar Monarchia hadserege szétesésének következtében uralomra jutott Nemzeti Tanács elsődleges feladatának a háború befejezését tartotta. Az 1918. november 1-jén hivatalba lépett Károlyi-kormány tisztában volt vele, hogy a magyar társadalom nem hajlandó tovább hadat viselni, és a tömegek követelésének engedve megkezdte a még hivatalosan hadban álló ország fegyveres erejének leszerelését. November 2-án a kormány hadügyminisztere, Linder Béla, a parlament előtti téren összegyűlt, a demokratikus Magyarországra esküt tevő tisztek előtt kijelentette: „... *Nem kell hadsereg többé! Soha többé katonát nem akarok látni!*”⁵ A Károlyi-kormány, de mindenekelőtt annak hadügyminisztere a tömegek pacifista hangulatát próbálta meglovasítani, ám napokon belül kiderült, hogy ez járhatatlan út. Az európai nagyhatalmak és a Magyarországgal szomszédos, újonnan alakult országok a magyar hadsereg lefegyverzésére nem állították le csapataikat. November 8-án már hírek érkeztek Budapestre arról, hogy az északi határon át csehszlovák csapatok nyomulnak az ország belseje

felé, november 9-én pedig a román kormány rendelt el mozgósítást, amelynek célja egyértelmű volt: a Magyarország elleni támadás. Így a Linder Béla által képviselt pacifista szellemű honvédelem gyorsan megbukott, ám a tömegek háborúellenes hangulatával utóda, Bartha Albert sem tudott mit kezdeni. A kormány megpróbált ugyan több fiatal korosztályt mozgósítani és az újjászerveződő hadsereggel egyrészt rendet teremteni az utcán, másrészt pedig felvenni a harcot az ország belsejébe nyomuló erőkkel, de kísérlete kudarcba fulladt. Az új hadügyminisztert a Budapesti Katonatanács vezetésével utcára vonuló katonák már december 12-én megbuktatták. A hadügyminisztérium vezetését ekkor hivatalosan, ideiglenes jelleggel, Károlyi Mihály vette át, ám a gyakorlati irányító munkát valójában Böhm Vilmos látta el. Akkor, amikor 1919 januárjában – Károlyi Mihály köztársasági elnökké való kinevezésével – megalakult Berinkey Dénes kormánya, Böhm Vilmos hivatalosan is megkezdte hadügyminiszteri ténylegességét. Az ő nevéhez fűződött az az intézkedéssorozat, amely megteremtette a későbbi Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének alapjait, szervezeti kereteit. Hadügyminiszterként egyrészt folytatta a még fegyverben álló tömegek – amelyek az elmúlt hónapokban uralták az utcát – lefegyverzését, másrészt pedig megkezdte egy új hadsereg szervezésének előkészítését.⁶ A mintegy 70 ezer főre méretezett zsoldos rendszerű hadseregben Böhm eleve csak korlátozott mértékben számított az egykori Honvédség és a Császári és Királyi Hadsereg magas képzettségű vezetőire, hiszen még a Hadügyminisztérium szociáldemokrata államtitkáráként feloszlatta a vezérkart, a tüzér- és hadmérnöki törzskart – az itt szolgáló tiszteket csapatállományba helyezte –, jelentősen csökkentette a minisztérium létszámát és ezzel egy időben a még szolgálatban lévő ezredeseket és tábornokokat nyugállományba helyezte.

A magyar történelem nehéz hetei voltak ezek, amikor a politikai eseményeket gyakorta a különböző erők által utcára vitt tömegek irányították. Hogyan lehetne mégis jellemezni e történéseket? Az októberi forradalom, amelyet a marxista történetírás a polgári demokratikus forradalom elnevezéssel illetett, és amelynek fogalmi meghatározását a mai történeti szakirodalom leginkább az őszirózsás forradalom fogalmával igyekszik megkerülni, valójában kettős jellegű volt. Legfontosabb jellemzői azok a demokratikus törekvések voltak, amelyeket a magyar történelem forradalmi előzményeit követve fogalmazott meg Jászi Oszkár a Nemzeti Tanács részére. Ám már e tizenkét pontos programon is átütött az őszirózsás forradalom másik fő jellemzője; a pacifizmus, amelyet Tisza István meggyilkolásával kapcsolatban maga a forradalom vezető személyisége, Károlyi Mihály alkalmazott az események jellemzésére.⁷ A történéseket diktáló tömegeket ugyanis nem pusztán a Nemzeti Tanács demokratikus, a maga nemében nagyon is humánus politikai programja vitte az utcára, hanem sokkal inkább az immár négy éve tartó háború gyűlölete. Vagyis azok az események, amelyek a magyar történelem lapjaira őszirózsás forradalomként vonultak be, tartalmukat tekintve demokratikus és pacifista tömegmozgalmat jelentettek. E két mozzanattal lehetne leginkább jellemezni a Magyarországon 1918 őszén és telén lezajlott politikai változásokat.⁸

E politikailag zavaros időkben Julier Ferenc már a minisztériumban szolgált. Emlékiratai szerint az októberi forradalom kitörésekor jelentkezett ott szolgálattételre, ahol a vasúti szállítások irányítását bízták rá. E beosztásában vett részt a Romániában rekedt, német Mackensen-hadsereg hazaszállításában és a még frontokon lévő magyar csapatok hazatérésének lebonyolításában. Háborút járt, hivatásos katonaként a politikai csatározásokba süllyedt minisztériumban nyilván nem érezte jól magát. A politikai események-

ben pusztán azt látta, hogy a Károlyi- és a Berinkey-kormány nevéhez a rend felbomlása, a hadsereg széttülesztése társul, de ugyanakkor az ország honvédelme nem megoldott. Ebből a nézőpontból szemlélte az eseményeket. Már említett emlékirataiban erről így írt:

„... A katona a rendet, a fegyelmet szereti. Az októberi forradalom a rendetlenséget, a fegyelmezetlenséget, a tisztikar tekintélyének lejáratását hozta. Az ellenszenvhez, amellyel a tisztikar Károlyit fogadta, járult idővel az elkeseredés, fokozta ezt a tehetetlen düh, melyet Pogány működése keltett. A harctéren 40–50 hónapot becsületes munkában eltöltött és hadi kitüntetésekkel elhalmozott tisztek megérték azt, hogy a kormány őket egyszerűen elkergette és hogy sorsuk felett éretlen fiatal tisztek döntsenek, az első katonatanács, amelybe való felvételnek az alapja a katonai erények megtagadása volt.

Ehhez járult, hogy a tisztikar arra hivatott vezetőit a kormány az első napon félreállította. A megszokott vezetőktől megfosztott tisztek határozott irány és cél nélkül végezték sokszor megalázó szolgálatukat s csak abban bíztak, hogy ennek a kormányzatnak hosszú élete nem lehet.”⁹

A tisztikar e várakozása hamarosan valóra is vált. A Károlyi Mihály nevével fémjelzett polgári kormányzat mind a jobb-, mind pedig a baloldali erők keresztútjében volt, ám végső bukását 1919 márciusában az ország honvédelmének megoldatlansága okozta.

Az Oroszországból 1918 végén hazatért kommunista vezetők 1918. november 24-én Budapesten létrehozták a Kommunisták Magyarországi Pártját, amely – felismerve a Károlyi vezette erők gyakorta tétovázó politizálását és a korábban már utcára vitt tömegek elégedetlenségét – nyíltan fegyveres felkelés, baloldali puccs végrehajtására törekedett.¹⁰ Ezzel egy időben pedig a jobboldali politikai erők is határozott formát öltöttek. Azokban a napokban, amikor a szélsőbaloldali erők kommunista pártot hoztak létre hazánkban, akkor (1918. no-

vember 15.) jött létre a jobboldali erőket tömörítő szervezet, a Magyar Országos Véderő Egyesület [MOVE], amely az elkövetkező hónapokban még komoly szerephez jut hazánkban. Azonban megalakulásakor – elsősorban a Gömbös Gyula és Rácz Kálmán közötti ellenségeskedések miatt – korántsem volt olyan szervezett erő, mint a nyíltan a hatalomátvételre készülő kommunista párt. Ezekben a napokban alakult meg a másik, szintén jobboldali erőket tömörítő szervezet, az Ébredő Magyarok Egyesülete [ÉME], amely hamarosan a magyar ellenforradalmi mozgalom jelentős szervezetévé vált. A kormányzó erőket két oldalról támadó bal- és jobboldali erők között azonban hatalmas különbség volt. A kommunista párt gyakorta féktelen agitációjával, a kormányt alkotó szociáldemokrata erők pacifizmusba hajló, antantbarát politikájával szemben az ellenforradalmi szervezetek *„... a tömegek lelkében ösztönszerűen élő, kardcsörtető nemzeti eszmét, a hadseregben mutatkozó zavarokkal szemben az ország integritását visszavevő rend hadseregének szellemét képviselték...”*¹¹ Mindennek eredményeként a szociáldemokrata, Berinkey Dénes vezette kormánynak egy időben kellett felvennie a harcot az egyre erőszakosabbá váló kommunista mozgalommal és a mind elégedetlenebbé váló, nyíltan szervezkedő jobboldali erőkkel.¹² A belső politikai harcok 1919. február végére annyira kiéleződtek, hogy e hó 20-ról 21-re virradó éjjel le kellett tartóztatni a kommunista vezetőket, egy nappal később pedig Böhm Vilmos – hivatkozva arra, hogy az nyíltan a forradalom vívmányainak megőrzésével össze nem egyeztethető propagandát folytat – betiltotta a MOVE működését. Ekkor úgy tűnt, hogy e határozott lépéssel egyensúlyi állapot állt be az ország politikai életében. Ám a nyugalom alig egy hónapig tartott és megbomlásában maguk a háború utáni békét diktáló antanthatalmak játszottak fő szerepet.

A hosszadalmas belpolitikai csatározások eredményeként kialakult egyensúlyi helyzet 1920. március 20-án billent fel: e napon Vix francia alezredes, a budapesti antantmisszió vezetője átnyújtotta de Lobit francia tábornoknak – a magyarországi antantcsapatok parancsnokának – jegyzékét Károlyi Mihálynak, amelyben a magyar és a román csapatok közötti semleges zóna határait úgy adta meg, hogy a magyar erőknek vissza kell vonulniuk a Vásárosnamény, Debrecen, Dévaványa, Gyoma, Orosháza, Hódmezővásárhely, Szeged vonal mögé. A Károlyi és a Berinkey vezette politikai erők antantbarát politikája, amely alapvetően épített a győztes hatalmak jóindulatára, egyik percről a másikra megbukott. Magyarországon nem volt olyan politikai tényező, amely a Vix-jegyzék követeléseit hajlandó lett volna végrehajtani. Az ország politikai és katonai vezetése, valamint a tömegek előtt nyilvánvalóvá vált, hogy a győztes hatalmak semmit sem hajlandók tenni a hazánkat fenyegető román, csehszlovák és szerbhorvát támadás megállítására.

Ezekben az órákban a hadügyminisztériumban is felgyorsultak az események. Már a Vix-jegyzék benyújtása előtt mintegy tíz nappal a minisztérium két szakmai vezetője, Stromfeld Aurél és Tombor Jenő egy állítólagos emlékiratot szerkesztett, amelyben azt fejtegették, hogy az oroszországi polgárháború Vörös Hadserege közeledik a Kárpátokhoz és ennek kihasználása az egyetlen lehetőség, hogy az országot megvédjék a külső, főleg román támadással szemben, vagyis Magyarország honvédelmének egyetlen reális alternatívája: a kommunista rendszer felvállalása és a szövetség keresése Szovjet-Oroszországgal.¹³ Julier Ferenc emlékiratai szerint március 20. vésztérhes napján ismét felmerült a szovjet koncepció kérdése, amelyet most már maga a miniszter, Böhm Vilmos is támogatott.¹⁴ E katonai érvek mellett azonban legalább ilyen súllyal esett latba az is, hogy a kommunista párt

egyre nagyobb tömegeket tudott az utcára vinni, és hogy a Szovjet-Oroszország felé való nyitással lehetett csak kitörni az antanthatalmak és szövetségeseik alkotta külpolitikai elszigetelődésből.¹⁵ Az így, 1919. március 21-én uralomra jutott kommunista és szociáldemokrata vezetés valóban nekifogott a honvédelem megszervezésének, amelyben az előző kormányokhoz hasonlóan, támaszkodni kényszerült az egykori Osztrák–Magyar Monarchia tisztikarára, még ha a nyugállományba küldött tábornokokat és ezredeseket nem reaktíválta is. Ebben a helyzetben úgy tűnt, hogy a tisztikar előtt két választási lehetőség van: vagy beáll a kommunista Vörös Hadseregbe, vagy elhagyja a proletárdiktatúra vezetése alatt álló területeket, és a román megszállás alatt lévő alföldi városok valamelyikébe távozik, ahol már szerveződtek az ellenforradalmi erők. A tisztikar zöme pusztán hazaszereztetből a kommunista rendszert választotta. Julier Ferenc sorai jól tükrözik a tisztikarban uralkodó hangulatot: „... A tisztikar abba a reménybe kapaszkodott, hogy az imperializmustól áthatott szomszéd államokkal szemben most már megszűnik az egyoldalú pacifizmus hangoztatása és hogy talán mégis csak lehet verekedni a területi integritásért. Hogy a Károlyi-kormányzat képtelen pacifizmusával lehetetlen Magyarországot az ellenséges megszállástól és a felszabdalástól megóvni, az már elegendően bizonyosodott. Ez volt az oka annak, hogy a nemzeti alapon álló tisztikar jó része megmaradt a vörös zászló alatt is, gondolván, hogy a haza érdekében az ördöggel is szövetkezik, még ha nem is fekete, hanem vörös...”¹⁶ A Vörös Hadseregben szolgálatot vállaló tisztikar zöme tehát nem a kommunista rendszert, hanem az ország honvédelmét magára vállaló kormányzatot támogatta. A Horthy-éra későbbi hadseregének több tábornoka is jelentős szerepet vállalt a Vörös Hadseregben: Hautzinger (később Jány) Gusztáv, Győrffy-Bengyel (Bengye) Sándor, Solarcz (a későbbi Sónyi) Hugó, Werth Henrik olyan nevek, akik

a majdani évtizedekben a magyar hadügy meghatározó személyiségeivé váltak.¹⁷

A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása után szinte azonnal megindult ellene Románia, Csehszlovákia és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság intervenciója. A Vörös Hadseregnek május elejére ki kellett ürítenie a Tiszántúlt, újjá kellett szervezni erőit, és csak május végén vált lehetővé önálló támadó hadművelet indítása a Felvidéken azal a céllal, hogy végre fel lehessen venni a katonai kapcsolatot a szovjet-orosz erőkkel. Június elejére a magyar csapatok felszabadították Lévát, Selmecbányát, Zólyomot, Rozsnyót, Eperjest és Bártfát, ám az északi hadjárat kitűzött célját csak részben tudták elérni. A csehszlovák csapatokra ugyan vereséget mértek, de ezzel egy időben kiderült az is, hogy a vörös ukrán és orosz erők elég távol a magyar határtól elakadtak, vagyis a katonai harcot az országnak egyedül kell megvívnia.¹⁸ A helyzetet pedig csak súlyosbította, hogy a Magyar Tanácsköztársaság kormánya gyakorlatilag garanciák nélkül elfogadva Clemenceau francia miniszterelnök 1919. június 13-án küldött jegyzékét – amely az elfoglalt felvidéki területek kiürítéséért cserébe a román csapatok visszavonását ígerte a Tiszától –, elrendelte a Vörös Hadsereg csapatainak visszavonulását az északi hadjáratban elfoglalt területekről.

A hadsereg akkori vezérkari főnöke, Stromfeld Aurél, nem vállalhatta fel a visszavonulás ódiúmat, tudva, hogy egy olyan hadsereget, amelyet csak a támadás lendülete, a sikerekből táplálkozó lelkesedés tart egyben, a felvidéki területek kiürítése mindenképpen szétzülleszt. Stromfeld tehát lemondott. Kun Béláék a megüresedett vezérkarfőnöki helyre először Kerekess Józsefet, az egykori monarchia egyik vezérkari tisztjét – egyébként Stromfeld barátját – szemelték ki, ám ő a megbízatást háborús betegségére hivatkozva elutasította.¹⁹ Ezután keresték fel Julier Ferencet, aki csak Landler Jenő és Böhm Vilmos személyes rábe-

szélésének engedve vállalta el a vezérkarfőnöki beosztást. Julier Ferenc egy a visszavonulás hatására erősen szétzül-
lött, a politikusokban és parancsnokaiban bizalmát vesz-
tett hadsereg fölött vette át a parancsnokságot. Tudta,
hogy a forradalmi hadsereget csak a támadás tartja egy-
ben, ezért, amikor Kun Béla, Böhm Vilmos és Landler Jenő
július 10-én felkeresték gödöllői főhadiszállásán, hogy el-
képzeléseiről érdeklődjenek, azt közölte; a Vörös Hadse-
reggel mindenképpen támadni fog. Mi volt e támadó had-
művelet célja? Az egykori vezérkari főnök ezt a politikai
helyzettel magyarázta: „... Már 1919-ben bizonyosra volt ve-
hető, hogy kedvező lefolyású béketárgyalásokat az antanttal csak
közvetlen ellenségeivel szemben győztes Magyarország folytat-
hatott. A külpolitikai helyzet tehát agresszív katonai fellépést
parancsolt – ha a hadsereg erős...”²⁰ Vagyis a támadó had-
művelet célja a politikai kitörés volt, kedvező feltételek
teremtése a béketárgyalásokra. A vezérkari főnökre annak
felelőssége nehezedett, hogy – politikai rendszertől füg-
getlenül – tud-e olyan katonai erőt, sikereket felmutatni az
ország, amely hitelessé teszi a békekonferencián megje-
lenő diplomatáit.

A Vörös Hadsereg tiszai ellentámadása a magyar
hadtörténelem máig megoldatlan, rejtélyes kudarcainak
egyikévé vált. A marxista történeti és hadtudományi
szakirodalom a támadó hadművelet kezdeti, korlátozott si-
kereiből, majd pedig a magyar csapatok pánikszerű vissza-
vonulásából kiindulva eleve árulásról beszélt. Megvolt en-
nek a maga ideológiai, lélektani alapja, hiszen a hadsereget
ért kudarcokat, a háború elvesztését mindig is egyszerűbb
volt az árulás tényével magyarázni, mintsem a valós kato-
nai, politikai okokat megkeresni, a kudarcok felelősségét
felvállalni. Azok a megállapítások, amelyeket az egykori
hadügyminiszter, Böhm Vilmos először, 1923-ban megje-
lent *Két forradalom tüzeiben* című emlékirataiban a vezérkar-
ban történt árulásról és ebben Julier személyes felelősségé-

ről írt – és amelyet hamarosan az egész baloldali politikai publicisztika is kritika nélkül átvett –, túlságosan is leegyszerűsítőek, sommásak és így csak féligazságok lehetnek.

*„... A messzemenően és stratégiailag fölényes helyzetben támadó vörös hadsereget Landler vezérkari főnöke, Julier Ferenc gonosz árulása kergette vesztébe... De Julier nem elégedett meg az egyszerű árulással. Rendelkezéseivel, a hadműveleti irányítással megkönnyítette a románok helyzetét és lelkiismeretlenül vesztükbe vitte a magyar katonákat. A főerő balszárnyát tervszerűen fedezetlenül hagyta és a román hadvezetőség, miután ismerte a fölvonulás tervét, könnyűszerrel bekerítette a mit sem sejtő, támadó vörös hadsereget...”*²¹ Böhm Vilmos sorai a kudarcba fulladt támadásért a felelősséget egyértelműen Julier Ferencre hárítják. Igaz, hogy emlékiratában konkrét neveket említve leírja, hogy a vezérkari főnök a franciáknak átadta a Vörös Hadsereg hadrendjét, ám ez önmagában még nem indokolná a tiszai hadművelet kudarcát. A hadrend ugyanis nem egyenlő magával a támadás tervével, hanem csak a hadsereg belső szervezeti tagozódását tartalmazza, ami a katonai szakemberek számára igen sokat elárul az adott katonai szervezet harci, hadműveleti lehetőségeiről, de semmi esetre sem keverendő össze a támadás tervével, amely a ki, mikor, hol és mit csinál kérdéseire ad választ. Mindez persze nem zárja ki, hogy a román csapatok felkészülten várták a magyar támadást, arról tudtak, ám a hadművelet kezdeti sikerei maguk is azt igazolták, hogy a román csapatok kezdetben lépéshátrányban voltak. Julier emlékirataiban szintén azon véleményének adott hangot, hogy a román fél tudott a támadásról, ám katonailag a tervet semmi esetre sem látta volna indokoltnak megváltoztatni: *„... Ami a románok hadműveleteit illeti, most már kétségtelennek tartom, hogy a román hadvezetőség tudta, hogy a magyar hadsereg mily erővel, mily csoportosításban és mikor hajtja végre a Tiszán való átkelést. Erre nézve akkor még csak sejtelveim voltak, a később megjelent művekből a gyanúm bizo-*

nyossá vált... A haditerv esetleges megváltoztatását illetően legfeljebb arról lehetett volna szó, hogy az egyik ponton több, a másik ponton kevesebb csapat menjen át a Tiszán. De sem több, sem külön csapatot e hadműveletre alkalmazni nem lehetett, mert nem volt s a román csapatok nagyobb harci fegyelmét jobb és több hadianyaggal kiegyensúlyozni nem lehetett, mert nem volt mivel, s végül a Tiszán át rendelkezésre álló átkelési pontok e haditervet bizonyos fokig korlátozták...²²

A marxista történetírás – mellőzve a katonai szakmai elemzéseket – megelégedett az árulás elfogadásával, számára az áruló személye csak abból a szempontból volt fontos, hogy az a régi hadsereg minél magasabb beosztású személye legyen. Ugyanakkor pedig egyes tények elhallgatásával néhány, a későbbi munkásmozgalomban jelentős szerepet vállalt személyt – Stromfeld Aurélt, Kerekess Józsefet – igyekezett minden gyanú felett állóként feltüntetni, míg másokat – a Horthy-rendszerben később felelős beosztást betöltőket – egyértelműen hazaárulónak bélyegzett. Pedig 1918–1919 politikailag, eszmeileg zavaros időszakában a tisztikaron belül nem voltak csak az egyik, vagy csak a másik oldalhoz tartozó emberek, viszont voltak a haza honvédelmét minden politikai csatározás elébe helyező katonák. Ezt bizonyítja maga a Julier Ferenc személyéhez fűződő árulás legendája is.

A Károlyi Gyula, Gömbös Gyula, Horthy Miklós, Kozma Miklós vezetése alatt Szegeden szerveződő ellenforradalmi erők és a Vörös Hadsereg vezérkari tisztjei között folyamatos kapcsolat állt fenn. Az 1919. június 24-én lezajlott ellenforradalmi kísérlet vezetői először Stromfeld Aurélt keresték fel, aki ugyan a puccs vezetését nem vállalta, de védendő az abban részt vevőket, a szervezkedésről nem beszélt és eltűrte a Szeged és a vezérkar székhelye, Gödöllő között működő rendszeres kapcsolatot.²³ Ezt igazolja az is, hogy Gömbös Gyulának lehetősége volt arra, hogy 1919. július 11-én keltezett rö-

vid, néhány pontból álló ellenforradalmi tervét eljuttassa a Vörös Hadsereg vele szimpatizáló tisztjeihez.²⁴ A szegedi erők legfontosabb célja persze a Vörös Hadsereg két vezérkari főnökének – Stromfeld Aurélnak és Julier Ferencnek – megnyerése volt. Gömbös szintén július 11-én írt Julier Ferencnek egy levelet, amelyben az átállásra és katonai puccs vezetésére szólította fel. Julier azonban elzárkózott a terv elől. A levél fogalmazványára valaki tollal ráírta Julier üzenetét: „... Válasz beérkezett 1919. július 24-én, Hambrus főhadnagy útján. Franci olvasta. Izeni. Mindenkor csakis a ti érdekeiteket tartja szem előtt. Indítványodról most konkrét formában nem lehet tárgyalni, mert megkezdődött. [Ui. a tiszai hadművelet N. M.] Utána helyzet és körülmények fogják megoldani, hogy mit lehet tenni.”²⁵ Gömbösök hasonló tartalmú levelet küldtek Stromfeld Aurélnak is, ám a címzetthez az nem érkezett el. Mág ismeretlen, hogy mi lett az üzenet és a futár sorsa. Közel nyolcvan évvel az események után ma már az is kétséges: egyáltalán létezett-e. E második levél történetében annyi a meseszerű elem, bűnügyi regényekre emlékeztető vonás, hogy szinte hihetlenné teszi az esemény valódiságát. A történések személyes résztvevője, Kozma Miklós, emlékirataiban elmeséli, hogy Szegeden 1919 nyarán előállítottak egy félszemű, köztörvényes bűncselekményekkel vádolt tartalékos tisztet, aki hogy a rá váró börtönbüntetést elkerülje, elvállalta a láthatatlan írással készült levél átjuttatását a román vonalakon, egyenesen Stromfeld kezébe. Indulás előtt kivette üvegszemét, arcát a jobb álcázásért fekete kendővel takarta le, így kelt útra. Ettől kezdve nyoma veszett. A kém-történetbe illő elemek mellett az is kétségbe vonja a történet hitelességét, hogy Kozma Miklós nevet nem említ, csak annyit, hogy a futárt valószínűleg a románok lőtték agyon. Tény viszont, hogy a Stromfeld Aurélt övező munkásmozgalmi nimbusz számára nagyon is kapóra jött a küldemény eltűné-

se, a legendás fővezér szegedi kapcsolatairól eggyel kevesebb bizonyíték maradt.²⁶

Ki volt név szerint az áruló? Ma már nehéz megmondani. A korszak egyik szakírója, Somogyi Zoltán, megemlíti egy Tamássy Tibor nevű hadapródjelöltet, aki Szegedről átszökve a román vonalakon, jelentkezett Stromfeldnél, és a francia parancsnokság támogatását élvezve a vezérkartól megkapta a Vörös Hadsereg hadrendjét.²⁷ Az is tény, hogy Teleki Pál gróf, aki ekkor már a szegedi ellenforradalmi erők prominens politikusa, lefelben fordult a magyarországi francia csapatok egyik tábornokához, amelyben azt kérte, hogy az általa jobboldalinak tartott és átállásra készülő három hadosztálya a meginduló tiszai átkeléskor az antanterők ne tüzeljenek.²⁸ A katonai szakember számára az tűnik valószínűnek, hogy arról a fajta tevőleges árulásról, mint amiről a marxista történetírás beszélt, nem lehet szó. Sokkal valószínűbbnek látszik, hogy a Magyarországon állomásozó francia erők adtak át információkat a román vezetésnek. Nehezen képzelhető el – a Szeged és Gödöllő között fennálló kapcsolat ellenére – a románok számára történő direkt kémkedés is. Inkább az történt, hogy a Vörös Hadseregben szolgáló, a régi hadseregből öröklött tisztek úgy voltak vele: csináljuk végig a románok elleni háborút, majd utána lehet a kommunisták ellen fordulni. Julier Ferenc Gömbös Gyulának adott válasza ezt tükrözi.

Az 1919. július 20-án megindult tiszai hadművelet a kezdeti sikerek után néhány nap alatt kifulladás.²⁹ A Julier Ferenc tervezte támadás, amely a tiszai átkelés folyamán három helyen (Tokaj, Szolnok, Szentes) létrehozott, helyi erőfölényen alapult, a román tartalékerők beérkezésének következtében elvesztette lendületét, majd teljesen leállt. Július 25-re nyilvánvalóvá vált, hogy a széles arcvonalon indított támadást katonailag nem

szabad tovább erőltetni, mert a kiegyenlített erőviszonyok miatt maga a tökéletes végrehajtásra alapozó eredeti elképzelés bukott meg. Julier levonta a következtetéseket és még ezen a napon Landler Jenőnek, a Vörös Hadsereg akkori főparancsnokának benyújtotta lemondását. Ennek indoklásában a vezérkari főnök a csapatok gyenge fegyelmi helyzetére hivatkozott, amely szerinte lehetetlenné tette a sikeres tiszai átkelés kihasználását. Lemondását nem fogadták el, Julier a helyén maradt. Válságos napok következtek. A visszavonuló magyar csapatokat üldöző román erők július utolsó napjaiban átkeltek a Tiszán. Ezzel egy időben, július 31-én a magyar katonai és politikai vezetés Cegléden tartott megbeszélést, amelyen Julier értékelte a katonai helyzetet. Két alternatívát látott: vagy egy helyi ellenlökéssel Nagykörűnél visszavetni a Tiszán átkelt ellenséget, vagy visszavonulni Budapesthez. Ekkor olyan határozat született, hogy a támadást mindenképpen végre kell hajtani, ám távozáskor Juliernek sikerült Bokányi Dezsőt, a III. hadtest parancsnokát meggyőznie a támadás kilátástalanságáról, mire az újabb megbeszélést hívott össze, amelyen a vezérkari főnök már nem vett részt. Még a parancsnokság különvonatán adta fel Julier Ferenc Landler Jenő főparancsnoknak azt a táviratot, amelyben a további fegyveres harc reménytelenségére hívta fel a politikai vezetők figyelmét.³⁰ A sikertelen tiszai támadás következtében szétzüllött hadsereggel a vezérkari főnök már nem tudott eredményt ígérni. Az országot csak a politikai rendszer megváltoztatása menthette meg. A vezérkari főnök kezében a csapatok gyors szétesésének hatására már nem volt katonai erő. A tanácskormány sem tehetett semmi mást, mint a következő napon – augusztus 1-jén – lemondjon és új politikai erőknek adja át az ország vezetését.

A katonai szakíró

A magyarországi Tanácsköztársaság bukása után annak három vezető katonáját: Stromfeld Aurélt, Tombor Jenőt és Julier Ferencet bíróság elé állították. Végül azonban a hadbíróóság a kommunista diktatúra idején játszott szerepéért csak Stromfeldet ítélte el – ő később amnesztiát kapott –, Tombort a vádak alól felmentette, Julier ügyét pedig katonai becsületügyi bíróság elé utalta, amely szintén felmentő ítéletet hozott. Ennek ellenére a nemzeti hadseregbe sem Tombort, sem Juliert nem vették át, bár rendfokozatukat meghagyták, sőt 1932-ben mindkettőjüket nyugállományú ezredessé léptették elő.³¹

Julier Ferenc a két világháború közötti évtizedekben ugyan a nemzeti hadseregben szolgálatot nem teljesített, ám katonai kérdésekkel továbbra is foglalkozott. Erre az időszakra tehető életének második szakasza, amelyben a vezérkari tiszt alakját a katonai szakíróé, a hadtudósé váltotta fel. Julier katonai publicisztikai működését az a kettősség jellemezte, amely a korabeli szellemi életet amúgy is uralta és amelynek legszembetűnőbb sajátossága a tudományos és a népszerűsítő tevékenység egy életpályán belüli összefonódása volt. Az egykori vezérkari főnök írói munkásságát is ez a kettősség jellemezte; művei között ugyanúgy megtaláljuk a katonai szakembereknek szóló hadtudományi köteteket, mint a széles olvasóközönséget megcélzó katonai, népszerűsítő írásokat, amelyeknek egy részét önálló kötetben adták ki, míg a rövidebb tanulmányainak zöme a Magyar Szemle hasábjain jelent meg.

Julier Ferenc szakírói munkásságához elsősorban az a két társadalmi szervezet nyújtott megfelelő légkört, amely egyfelől az akkori magyar szellemi elitet, másfelől pedig a katonai szakma első vonalát fogta össze. Az előbbi a *Magyar Szemle Társaság*, az utóbbi pedig *A Magyar Kato-*

nai Írók Köre volt. Zichy Mihály a Magyar Szemle 1997. évi 11-12. számában publikált, *Adalékok a Magyar Szemle történetéhez* című tanulmányából az olvasók előtt bizonyára ismert a folyóirat és a társaság szoros kapcsolata az ország akkori politikai vezetésével. Ám e részletes írás elsiklott a Magyar Szemle és a Honvédség közötti kapcsolat fölött, holott a mai olvasó számára bizonyára feltűnik, hogy annak idején a folyóiratban milyen sok neves katonai szakember publikált. Zichy Mihály megállapítása szerint: „... *A Társaság – tagjainak és vezetőinek révén – a magyar politikai élet felső köreibé mélyen beágyazott volt.*”³² Tegyük hozzá azonban; az volt a katonai felső vezetés köreiben is. A revízióra készülő ország katonai vezetése fontos feladatnak tekintette, hogy a háború problémáit állandóan a köztudatban tartsa, és hogy a politikai életében amúgy is fontos szerepet játszó hadsereg prominens személyiségeit az ország szellemi vezető lapjában megjelentesse. A Hadtörténelmi Levéltárban az akkori vezérkar iratai között fennmaradt az 1929. március 5-én kelt belső ügyirat, amelyben a propaganda- és sajtókérdésekkel foglalkozó osztály vezetőjét értesítik: „... *A miniszterelnök úr kifejezett kívánságára a lap [a Magyar Szemle N. M.] intenzívebben kíván foglalkozni katonai témákkal és eme célból munkatársakat keres a katonaság köréből. – A cél az olvasóközönség nevelése katonai szempontból...*”³³

A vezérkari főnöknek bizonyára nem jelentett komolyabb gondot a szakírók kiválasztása, hiszen 1925. február 10-én már megalakult a *Magyar Katonai Írók Köre*, amelynek tagjai között olyan neves szakembereket találunk mint *Bánlaky József, Berkó István, Hazai Samu, Julier Ferenc, Kozma Miklós, Markó Árpád, Pilch Jenő, Rátz Jenő, Sgardelli Caesar, Somogyi Endre, Tövisházy-Ferjentsik Ottó*, stb. E társaság szolgáltatta azt a szakmai közeget, amelyben Julier Ferenc művei keletkeztek, először megmérettek.³⁴

Julier Ferenc hadtudományi munkásságának ismertetését két, témájában egymáshoz igen közel álló művel kell kezdeni. Az első a *Magyar Szemle Társaság Kincsestár* sorozatának 102. köteteként *A hadvezetés művészete* címmel 1931-ben megjelent könyve, a másik pedig *A vezérkarok szervezete és működése* címmel a *Magyar Közigazgatás-tudományi Intézet* által kiadott mű (1932). A kettő közül hadtudományi szempontból az előző értékesebb, mivel a vezérkarok szervezetével foglalkozó kötet nem tesz semmi mást, mint alig negyedszáz oldalon leírja az akkori hadügy e kérdésre vonatkozó állását. Sokkal fontosabb ennél *A hadvezetés művészete*, amely témáját tekintve Julier későbbi nagyszabású hadtudományi műveinek elméleti alapjait tartalmazza. Célját tekintve elsősorban a széles olvasóközönség számára íródott annak bemutatására, hogy a háborúk nem véletlenszerű, kegyetlen történések sorozatai, hanem nagyon is tudatos, az emberi elme által vezérelt tevékenységek, és így a hadvezetés sem lehet véletlenszerű dolog; „... *A hadvezetés nem misztikus tudomány, hanem józan éssen alapuló tevékenység, melynek kifejtése elé anyagi és erkölcsi természetű akadályok tornyosulnak. Azt a hadvezért, aki ezeket az akadályokat tudásánál, kemény akaratánál, ösztönös érzésénél vagy szerencsésénél fogva legyőzi, a hadművész elnevezés megilleti...*”³⁵

A kötet nagyszámú, az első világháborúból vett példán át vezeti végig olvasóit a háború főbb problémáin, és a szerző ennek során – talán maga számára is észrevétlenül – úgy foglalta össze mondandóját, hogy műve végül a magyar hadtudományi szakirodalom legjelentősebb alkotásainak egyike lett.³⁶

Tudományos szempontból *A hadvezetés művészetének* folytatását Julier a limanovai ütközetről³⁷ írt nagylélegzetű műve jelenti, amely 1937-ben *Limanowa, A magyar katona csatadöntő küzdelmeinek okmányok és szemtanúk napló vagy adatai alapján megírt részletes története* címmel az

Eggenberger-féle Könyvkereskedés és a Hadilevéltár közös kiadásában jelent meg. E könyv, amely tartalmát tekintve leginkább hadtudományi monográfia, valójában a szakemberek érdeklődésére tarthatott számot, bár témája miatt minden bizonnyal az első világháború keleti frontját megjárt egykori katonák körében is népszerű volt. Ám a mű annyira szakszerű, annyira érződik rajta – mind stílusában, mind a tárgyalás módján – a komoly háborús tapasztalatokkal rendelkező vezérkari képzettségű tiszt szakmai tudása, hogy azt komoly katonai előképzettség nélküli átlagolvasó hiába is vette kezébe. Ugyanis Julier komoly levéltári kutatásokra alapozva teljes részletességgel ismertette az 1914 késő őszen és télen lezajlott limanovai ütközetet – természetesen a magyar csapatok tevékenységét helyezve előtérbe –, de a mű minden során átüt az egykori vezérkari főnök mindent elemző szemlélete. Ennek ellenére a limanovai kötet elsősorban tárgyszerűsége és az ütközetre vonatkozó adatok összegyűjtése szempontjából fontos; ma az első világháború keleti frontjának egyik legjelentősebb eseményéről Julier könyve nélkül nem lehet, nem szabad szakmunkát írni.

Az első világháború problémája már korábban is foglalkoztatta Juliert. A már említett, *A hadvezetés művészete* című művének első világháborús példái és azok hadtudományi rendszerezése az 1914–1918 *A világháború magyar szemmel* című kötetében leltek folytatásra. A könyv egyébként szintén a *Magyar Szemle Társaságnál* jelent meg, 1933-ban. E mintegy háromszáz oldalt felölelő kötet egyrészt kiegészítette, másrészt megelőlegezte Julier már említett műveit. Az általános hadelméleti írásait kiegészítette, mert a világháború komplett katonai eseménytörténetét adta – ezúttal az átlagolvasó számára könnyen érthető, ám szakmailag mégis szabatos nyelven –, ugyanakkor pedig a négyéves világháború eseményeit egymás mellé rakva folyamatosan értelmezte azokat a hadelméleti problémá-

kat, amelyeket *A hadvezetés művészetében és A vezérkarok szervezete és működése* című rövidebb kötetében oly magas szinten írt le. Emellett pedig megelőlegezte a limanovai kötetet; hiszen Julier most a világháború nagy stratégiai problémáinak, eseményeinek történetét – vagyis a hadászati szintű kérdéseket – tárta az olvasók elé, ezzel mintegy keretet adva a limanovai ütközetet tárgyaló monográfiának, amely a háború menetében ennél alacsonyabb szintű kérdéskörrel (a harcászati, hadműveleti problémákkal) foglalkozott. Mi adja meg az első világháborúról írott könyv érdekességét? Az, hogy olyan ember írta, aki egyrészt maga is, igen magas szintű vezetőként, részt vett az eseményekben, másrészt pedig később, vezérkari főnökként maga is hadászati szintű döntések sorozatát hozta meg. Az ebből eredő szemlélet és a hatalmas tárgyi ismeretanyag teszi Julier Ferenc e könyvét az első világháborúval foglalkozó, magyar történeti és hadtudományi szakirodalom legjelentősebb alkotásainak egyikévé. Nem véletlen, hogy a kor egyik prominens magyar katonája, *Hardy Kálmán*³⁸, a *Magyar Szemle* hasábjain így méltatta Julier könyvét: „... Talán tanulságos lenne, ha a sok szentimentális és sokszor ízlést rontó háborús-film helyett Julier könyvét használnánk fel egy olyan oktató-film összeállítására, amely térképen rögzítené elejétől végig a különféle haditerveket, számokkal illusztrálná az egyes hadműveletek idején egymással szemben álló erőket, szemléltetné Julier érdekes, új hadászati elgondolásait, továbbá felsorolná a népek e nagy mérkőzésének szervezési, fegyverzeti, felvonulási adatait, utánpótlási és veszteségi statisztikáit is...”³⁹

Julier első világháborúról írott könyve – stílusát és szemléletét tekintve – már átmenetet jelentett a szerző katonai, tudományos ismeretterjesztő műveire, amelyek közül a legnépszerűbb, minden bizonnyal, a *Magyar hadvezérek* címmel 1930-ban, a *Stádium Kiadónál* megjelent kötete volt. A mű, tartalmát tekintve, az egyes magyar had-

vezérek életrajzait egymás után állító hadtörténelmi olvasókönyv, amely nem volt egyedül a kor magyar katonai szakirodalmában. A magyar olvasóközönséget első pillanásra minden bizonnyal *Adorján Andor Nagy katonák* című, 1912-ben egy év alatt több kiadást is megélt, hasonló kötetére emlékeztette. Ám Julier mostani műve mind mélységét, mind szakmaiságát tekintve meghaladta *Adorján Andor* katonai szempontból igen gyengén megírt, leginkább csak történeti érdekességeket tartalmazó könyvét. A magyar katonai népszerűsítő irodalomban a *Magyar hadvezérek*hez hasonló, szakmailag szabatosan megírt, ám mégis igen olvasmányos mű csak kettő van: *Markó Árpád: Magyarország hadtörténete* (1943), valamint *Rónai Horváth Jenő* kétkötetes *Magyar Hadi Krónikája* (1895–1897). Jellemző, hogy mindkettő írója egy személyben katona és történész, akik a magyar történettudomány és hadtörténetírás kiemelkedő alakjai is.

A lassan érlelődő második világháború, majd annak eseményei a tömegek figyelmét ismét felhívták a háború problémáira. A megnőtt érdeklődés hívhatta életre Julier két utolsóként megjelent népszerűsítő írását, amelyek *A bűvárnaszád-háború* (1940) és *Tűzben az ellenség ellen* (1940) címmel jelentek meg.⁴⁰ Önmagukban e háborús, népszerűsítő brosrák nem is érdemelnének figyelmet, ám a szakértő katonák minden bizonnyal észrevették; Julier a hagyományos, főleg gyalogsági erőkkal megvívott háborúk tapasztalataiból táplálkozó elméletét meghaladta a kor. A *Tűzben az ellenség ellen* című kötetében a németek franciaországi hadjáratáról szólva még mindig a gyalogság előtt haladó, annak az ellenség akadályain át utat nyitó egyes harckocsikról beszél; de nem tud az akkoriban oly modern nagy, önállóan, az ellenség mélységében tevékenykedő páncéloskötelékekről, amelyeknek tevékenysége döntötte el gyakorlatilag a franciaországi hadjáratot.

Julier Ferenc a sokat – és főleg jól – író katonai szakemberek közé tartozott, akinek könyvei mellett rendszeresen jelentek meg írásai, tanulmányai a *Magyar Szemle* oldalain is. Az e lap hasábjain kifejtett írói munkásságát két részre érdemes bontani: a harmincas évek első felére, amikor főleg az első világháború elemzésével foglalkozott, illetve a harmincas évek végére és a második világháború időszakára, amikor az új világgégés jelenségeit próbálta az olvasókkal megértetni.

Az első időszak tanulmányai, úgy tűnik, szervesen kapcsolódtak az első világháborúról írott könyveihez. Ám nem egyszerű hadtörténelmi, hadművészeti írásokról van szó. Ha áttekintjük e műveket – *Conrad tábornagy* (1931/1.); *Bruszilov* (1931/3. és 4.); *A világháború első hónapja* (1931/12.); *Potiorek tábornagy* (1932/3.); *Gróf Tisza István befolyása a világháborús hadvezetésre* (1932/11.); *A román dráma 1916–1918* (1932/12.); *Boroević Szvetozár tábornagy* (1934/2); *A háború új alakja* (1934/5.);⁴¹ – szembeötlik a Julier-féle katonai gondolkodás problematikája; a hadvezér, a politikai vezetés hatása a háborúk menetére. E gondolat, e szemléletmód érvényesült Julier *Magyar hadvezérek* című kötetében is; a vezérkari tapasztalatokkal bíró, elmélyült katonai tudással rendelkező szakember nézőpontja ez, ami egyben azt is tükrözi, hogy a szerzőnek volt szeme azokhoz a személyes – elsősorban szakmai és mentalitásbeli – mozgatórugókhoz, amelyek a hadvezérek döntéseit motiválták. A magyar hadtörténészek közül keveseknek adatott meg ez a képesség, és műveiket olvasva azt tapasztaljuk, hogy még *Rónai Horváth Jenőnek*, *Markó Árpádnak* is problémái voltak vele.

Pedig ez a szemléletmód tette lehetővé, hogy Julier Ferenc a legnagyobb magyar katonai írók közé emelkedjék. Őt nem pusztán az események érdekelték, hanem sokkal inkább a katonai szakmaiság tükröződése az egyes hadvezérek döntéseiben. Írásai, művei ettől váltak egye-

divé és – jó stílusuknak köszönhetően – a magyar publicisztika, a magyar hadtudomány örök életű alkotásaivá.

Témájukat és szemléletmódjukat tekintve egészen más jellegűek Juliernek azok az írásai, amelyek 1937 után jelentek meg a *Magyar Szemlében*. Az eddigi, erősen elméleti jellegű írásokat az akkoriban aktuális háborús eseményekkel kapcsolatos publikációk – *A legújabb hadi tapasztalatok* (1937/2.); *A cseh katona* (1939/4.); *A lengyel vereség* (1939/11.); *A finn szabadságharc* (1940/2.); *Az angol–német háború* (1940/10.); *Olaszország háborúja* (1941/2.); *A német–szovjet háború* (1941/8.); *Kelet-Európa és Észak-Afrika* (1942/9.); *Néhány gondolat a hadi évfordulóra* (1943/1.); *A szovjet offenzíva* (1943/4.); *Tunisz és az invázió* (1943/1.); *Az angolszász invázió* (1943/4.); *A tél küszöbén* (1943/6.); *A harmadik téli csata* (1944/2.);⁴² – váltották fel, amelyeket, ha a *Gogolák Lajos* által írott, a lapban rendszeresen megjelenő *Külpolitikai szemlével* közösen megjelentetnénk, igen érdekes világháború-történet kerekednék ki belőle. Julier Ferenc életének utolsó írásai kettős célt szolgáltak: egyrészt a széles olvasóközönség szakszerű tájékoztatását, eligazítását a második világháború jelenségei között, másrészt pedig a háborús tapasztalatok időben megkezdett gyűjtését, elemzését. Az egykori vezérkari főnök élete végéig katonai szakember maradt. *A legújabb hadi tapasztalatok* című írásában, amely a korszak helyi háborúit jellemezte, ott szerepelnek e sorok: „... A véres tandíjat a csapat csak akkor fizeti meg mérsékelt összegben, ha a hadvezetőség minden újabb külföldi háború tapasztalatait jól értékesíti, vagyis ha minden hadi eseményből a helyes következtetést vonja le...”⁴³ E gondolat volt az alapja Julier szakírói, hadtudományi munkásságának. Háborút járt vezérkari tisztként, egy a forradalom jelszavaival fellelkesített, ám szellemében nagyon is pacifista hadsereg volt vezérkari főnökeként tudta, hogy az egyre inkább érlelődő, majd hazánk határait vesztes gyorsasággal közelítő világháború ellen csak az arra szakmailag, szellemileg, lelki-

leg felkészített Magyarország élheti túl. Ezt diktálták neki 1919 tapasztalatai, de erre kényszerítette szakmai tudása is. Julier Ferenc ettől lett a nemzet katonai nevelőjévé; ez a legtöbb, amit katonai szakember elérhet.

Görgey és Julier

Julier Ferenc életpályáját vizsgálva szót kell ejteni arról a párhuzamról, arról az azonosságról is, amely őt és az 1848–49 évi magyarországi forradalom és szabadságharc hadvezérét, *Görgey Artúrt* köti össze. Mi a közös a két hadvezérben? Az, hogy a történelem mindkettőjükre az elvesztett honvédő háború technikai befejezésének hálátlan szerepét róttá. Ez az a pont, ahol a két katona pályafutása összekapcsolódik, innentől életük azonos vonásokat mutat. Az elvesztett háború után Julierre, csakúgy mint Görgeyre, az árulás árnyéka vetődött és önként vállalt, vagy rájuk kényszerített magányukban mindketten nekiláttak háborús élményeik papírra vetésének. Valóságos hadtudományi monográfiát lehetne írni e két emlékirat közös vonásaiból. Itt, most csak egyet emelünk ki: visszaemlékezéseikben sem Julier, sem Görgey nem próbálta menteni magát. Szemléletük, a visszaemlékezések stílusa megmaradt a gyakorló katonai szakemberé, akit ugyan a honvédő háború idején megérintett a politikai csatározások szele, de azt parancsnokként, a rábízott emberek életéért és az ország sorsáért felelős katonai vezetőként élte meg.

Ez tükröződik Julier Ferenc emlékiratain is, amelyek eredetileg két helyen jelentek meg: először az *Ellenforradalmi lélekkel a Vörös Hadsereg élén* (1919-ben) címmel a Magyarorság 1927. évi júliusi számaiban, majd a felvidéki hadjáratról szóló emlékirat az *Abaúj-Torna vármegye monográfiájában* 1935-ben, *Az 1919. évi felvidéki hadjárat* címmel. Julier soha nem akart több lenni hivatásos, a szakmá-

ját magas szinten űző katonánál. Ez érződik emlékiratain. Tőle az a hatalmi vágy, amellyel Görgeyt oly gyakorta – nem is minden ok nélkül – meggyanúsították, végképp távol állt, az árnyéka sem vetődhetett rá. Görgey személyét is a katonai szakma szemüvegén át nézte. A Görgey-probléma bizonyára abból a szempontból érdekelte, ami már a *Magyar Szemle* hasábjain megjelent tanulmányainak egy részét is uralta; az ország, a hadjárat sorsát meghatározó katonai döntéseket meghozó hadvezér szakmaisága. Minden bizonnyal ezért vállalta el, hogy a korszak neves publicistája, *Pethő Sándor, Görgey Artur* című könyvéhez (1930) a kimondottan katonai tárgyú fejezeteket megírja. Julier műveltségét ismerve megláthatta önmaga és Görgey hasonlóságát. A kötetből ma már nem derül ki egyértelműen, hogy a két író közül ki melyik bekezdést szerzte. Az azonban tény, hogy a világsi fegyverletételt megelőző visszavonulást és magát a fegyverletételt okát úgy írja le, mint katonailag tökéletesen végrehajtott tevékenységet. A kötetben itt üt át Julier magas szakmai tudása, amely nem tűr megalkuvást. Nem ül fel a történeti és politikai publicisztikában oly gyakori tévedésnek, amely a visszavonulást, a védelmi harcot csak kudarcként, totális vereséggént képes kezelni. Julier tudta – hiszen ezt a világháború hadszínterein nemegyszer tapasztalhatta –, hogy a visszavonulás, a védelem bizony gyakorta lehet katonailag, szakmailag tökéletesen végrehajtott tevékenység. Ám saját tapasztalatából azt is tudhatta, amit a magyar hadvezérek közül teljesen tisztán rajta kívül csak Görgey láthatott, a háborúnak eljön az az időszaka, amikor a katonai szakembereknek már nincs mit tenniük; a további tömeges áldozatok elkerülésére vállalni kell a megalázó fegyverletételt is. Ez volt Julier és Görgey közös keresztje.

NAGY MIKLÓS MIHÁLY

Jegyzetek

- 1 Julier Ferenc 1919-ben betöltött szerepét Fogarassy László *A magyarországi Tanácsköztársaság katonai összeomlása* című tanulmányában próbálta meg tisztázni, amely az *Értekezések a történelmi tudományok köréből* című sorozat 109. köteteként jelent meg (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988), majd a magyarországi rendszerváltást követően a *Hadtudomány című folyóirat* 1993. 1., 2. és 3. számában publikálta Julier *Ellenforradalmi lélekkel a Vörös Hadsereg élén (1919-ben)* című emlékiratát, amely eredetileg a *Magyarság* című napilap 1927. július 3. és 17. közötti számaiban jelent meg.
- 2 Fogarassy László: *A magyarországi...* 9. oldal, 4. számú lábjegyzet.
- 3 Itt kell megjegyezni, hogy Julier Ferenc 1944-ben bekövetkezett halála után özvegye az irathagyatékát megsemmisítette. Ezért ma Julier tevékenységéről csak a már említett források és a Molnár Endre szerkesztette *Abauj-Torna vármegye* (Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, Budapest, 1935) című művében megjelent Az 1919. évi felvidéki hadjárat című írására (229–251. oldal) támaszkodhatunk.
- 4 Dezséri Bachó László: *A Magyar Kir. Honvéd Ludovika Akadémia története* (A M. Kir. Honvéd Ludovika Akadémia Kiadása, Budapest, 1930) 923. oldal, Hortobágyi Jenő (szerk.): *Keresztény magyar közéleti almanach „Pátria”* Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1940) I. kötet 460. oldal.
- 5 Liptai Ervin: *Vörös katonák előre!* (Zrínyi Kiadó, Budapest, 1979) 19. oldal.
- 6 Minderről részletesen lásd Liptai Ervin *Vörös katonák előre!* című művének A kísérletezés folytatódik című fejezetét a 42–47. oldalon.
- 7 Károlyi Mihály: *Egy egész világ ellen* (Gondolat, Budapest, 1965) Az emlékirat 398. oldalán az említett mondat így hangzik: „... A sok gyűlölt politikus és katona közül egy sem panaszkodhatik, hogy csak a haja szála is meggörbült volna. A mi forradalmunk pacifista forradalom volt, a legtisztább, legnemesebb nemzeti és emberi érzésekből fakadt, és ez az egyetlen elkeseredett cselekedet nem homályosíthatja el a történelem előtt...” (Kiemelés a szerzőtől.)
- 8 Elfogadva Szabó A. Ferenc a szerzőnek, 1998. január 9-én tett, szóbeli javaslatát, valóban célszerűnek tűnik továbbra is megőrizni a magyar társadalom tudatában az 1918-as eseményekkel szorosan összekapcsolódó „őszirózsás forradalom” elnevezést, ám azzal a kitételrel, hogy az tartalmát és jellegét tekintve egyrészt demokratikus, másrészt pedig pacifista volt.
- 9 Julier Ferenc: *Ellenforradalmi lélekkel...* *Hadtudomány* 1993. 1. szám 92. oldal.
- 10 A politikai eseményekről, a kommunista párt megalakulásáról és annak politikai programjáról lásd: Liptai Ervin *A magyar Tanácsköztársaság*

- ság (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1973), valamint Hajdu Tibor *Március huszonegyediké* (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1979) című köteteit.
- 11 Böhm Vilmos: *Két forradalom tüzeiben* (Gondolat, Budapest, 1990) 151. oldal.
  - 12 Erről részletesen szól Böhm Vilmos idézett művének Az ellenforradalom zászlóbontása, valamint a Harcban a bolsevikokkal és az ellenforradalommal című fejezete.
  - 13 Szabó László: *A bolsevizmus Magyarországon* (Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1919) 26–28. oldal. Itt kell megjegyezni, hogy Szabó László szerint, aki Tombor egy későbbi iratára hivatkozik, ez az emlékirat volt annak oka, hogy Károlyi átadja a hatalmat. Stromfeld életrajzírója, Hetés Tibor *Stromfeld Aurél* című biográfiájában (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1967) ugyan kétségbe vonja az emlékirat létezését, de idézi Stromfeld nyilatkozatát, amely szerint ő és Tombor javasolta március 20-án a keleti orientációt.
  - 14 Julier Ferenc: *Ellenforradalmi lélekkel...* Hadtudomány, 1993. 1. szám, 94. oldal.
  - 15 Hajdu Tibor: *Március huszonegyediké* (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1979) 69. oldal.
  - 16 Julier Ferenc: *Az 1919. évi felvidéki hadjárat* In: Molnár Endre (szerk.): *Abaúj-Torna vármegye (A Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatal, Budapest, 1935) 230. oldal.*
  - 17 Erről részletesebben lásd Fogarassy László *Kik vezették az 1919-es magyar Vörös Hadsereget?* című írását, amely a Borsodi Szemle 1971. évi 3. számában jelent meg, valamint Szakály Sándor *A magyar katonai elit 1938–1945* (Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1987) című művét és a *Hadsereg, politika, társadalom* című, a Lánchíd Kiadónál 1991-ben megjelent tanulmánykötetét. Emellett igen érdekes adalékokkal szolgál Kádár Gyula *A Ludovikától Sopronkőhidáig* című emlékirata (Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1984), amelynek első kötetében külön foglalkozik például azzal, hogy Szegeden a legnagyobb hangú, magát a kommunizmus oldalán kompromittáló tiszttá az a Beregfy Berger Károly volt, aki 1944–45-ben politikai pályafutását Szálasi nyilas kormányában fejezte be. (96. oldal).
  - 18 Minderről részletesebben lásd Radó Sándor *A Magyar Tanácsköztársaság politikai földrajza* című tanulmányát, amely a Földrajzi Közlemények 1969. 2. számának 93–99. oldalán jelent meg, valamint Borsányi György *Kun Béla* című művének (Kossuth Kiadó, Budapest, 1979) az Összeomlás című fejezetét a 190–198. oldalon, valamint Liptai Ervin: *Vörös katonák, előre!* (Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1979) című művét és az ugyanő szerkesztette *Magyarország Hadtörténete* című monográfia (Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1985) II. kötetének 231–246. oldalát.

- 19 Kerekess József (1880–1961) személye és szerepe a magyar hadtörténelemben még feldolgozatlan. Személyével kapcsolatban két dokumentum érdemel figyelmet. Az első a Fogarassy László *Kerekess József – az 1919-es miskolci csata hőse* című nekrológja, amely a Borsodi Szemle 1962. 1. szám 31–33. oldalán jelent meg, a másik pedig Fogarassy László *Miért nem lett Kerekess József volt alezredes a magyar Vörös Hadsereg vezérkari főnöke* című kiadatlan kézírata, amely a Hadtörténeti Levéltárban a fond 262/2590. számon található. Itt kell megjegyezni, hogy Kerekess annyira kompromittálta magát az 1919-es kommunista diktatúra időszakában, hogy utána lefokozták, és teljesen csak 1945 után rehabilitálták.
- 20 Julier Ferenc: *Ellenforradalmi lélekkel...* Hadtudomány, 1993. 3. szám 106. oldal.
- 21 Böhm Vilmos: *Két forradalom tüzeiben* (Verlag für Kulturpolitik, München, 1923) 456. oldal.
- 22 Julier Ferenc: *Ellenforradalmi lélekkel...* Hadtudomány, 1993. 3. szám 114–115. oldal.
- 23 Somogyi Zoltán: *A június 24-iki ellenforradalom és a ludovikások* („Pátria” Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1920) 31–35. oldal.
- 24 A levelet közli Hetés Tibor (szerk.): *A Magyar Vörös Hadsereg 1919.* (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1959) 435. oldal.
- 25 A levelet és a választ lásd Hetés Tibor (szerk.): *A Magyar Vörös Hadsereg 1919.* 432–434. oldal.
- 26 A Stromfeldhez küldött levél és küldönc sorsáról lásd Kozma Miklós: *Az összeomlás 1918–1919* (Athenaeum Rt. Budapest, 1933) 309–311. oldal.
- 27 Somogyi Zoltán: *A június 24-iki...* 34–35. oldal. Tamássy Tibor személyével kapcsolatban Fogarassy László *A magyarországi Tanácsköztársaság katonai összeomlása* című művében megkockáztatja azt a felvetést, hogy Tamássy a románoknak is kémkedett (9. oldal.). Ennek tisztázása még a jövő kutatásaira vár.
- 28 A levelet idézi Böhm: *Két forradalom tüzeiben*, 457–458. oldal.
- 29 A tisztai támadó hadműveletről lásd Fogarassy László *A magyarországi Tanácsköztársaság összeomlása* című művét, Breit József *A vörös háború* című írásának 5. fejezetét, amely a Gratz Gusztáv szerkesztette *A bolsevizmus Magyarországon* (Franklin-társulat, Budapest, 1921) című kötet 271–286. oldalán jelent meg, valamint Fogarassy László *Adatok a magyarországi román hadszíntér történetéhez* című írását a Herman Ottó Múzeum 1966. évi évkönyvének 335–353. oldalán.
- 30 A távmondatot közli Hetés Tibor *A magyar Vörös Hadsereg 1919.* 479–480. oldalán.
- 31 Erről részletesebben lásd Fogarassy László rövid bevezetését Julier Ferenc *Ellenforradalmi lélekkel a Vörös Hadsereg élén* (1919-ben) című emlékiratához, Hadtudomány, 1993. 1. szám 85–86. oldal.

- 32 Zichy Mihály *Adalékok a Magyar Szemle történetéhez* Magyar Szemle 1997. 11–12. szám 39. oldal.
- 33 Hadtörténelmi Levéltár Vezérkari Iratok 5252. szám alatt.
- 34 A Magyar Katonai Írók Köre eddig még feldolgozatlan a magyar hadtudományi és történelmi szakirodalomban. Egyetlen mérvadó dokumentum róla a De Sgardelli Caesar szerkesztésében megjelent, *A Magyar Katonai Írók Köre első évkönyve, 1924–34* című kötet, amelyet a Kör adott ki 1934-ben.
- 35 Julier Ferenc: *A hadvezetés művészete* 79. oldal.
- 36 E tanulmány írója Julier Ferenc: *A hadvezetés művészete* című művét a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadászati tanszékén ma is kötelező irodalomként olvastatja hallgatóival.
- 37 Limonova a mai Lengyelországban Krakkótól délkeletre lévő helység, ahol 1914 késő őszen és telén az osztrák–magyar és német erők előbb megállították az orosz hadsereg támadását, majd vereséget mértek arra.
- 38 Hardy Kálmán (1892–1980): Tengerésztiszt. Horthy Miklós kormányzóvá választásától 1928-ig kormányzói szárnysegéd, 1936–1940 berlini katonai attasé, 1942–1944 a Honvéd Folyami Erők parancsnoka. A kiugrási kísérletben való részvételéért a Gestapo letartóztatta, a háború után az USA-ban élt.
- 39 Hardy Kálmán: *A világháború magyar szemmel, jegyzetek Julier Ferenc könyvéhez.* Magyar Szemle 1933. 5. szám 54. oldal.
- 40 *A bűvárnaszád-háború* Budapesten a Victorisz kiadásában, míg a *Tűzben az ellenség ellen* ugyanott, de a Tolnai Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalatnál jelent meg.
- 41 A zárójelbe tett számok a megjelenés évét és hónapját jelölik.
- 42 A zárójelbe tett számok a megjelenés évét és hónapját jelölik.
- 43 Julier Ferenc: *A legújabb hadi tapasztalatok.* Magyar Szemle 1937. 2. szám 133. oldal.